

закладу в експлейнарному базисі його економічної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tpe.econom.univ.kiev.ua/data/2011_24/Zb24_13.pdf

УДК 687.03:677.017

ВПЛИВ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Голосна Ю. В., студ. гр. БОА-11

Радіонова Н. Й., к.е.н., доцент

Київський національний університет технологій та дизайну

У сучасних економічних умовах більшість підприємств працюють в умовах невизначеності, непередбачуваності. Нестабільна політична і соціально-економічна ситуація в Україні посилюють ступінь ризику прийняття рішень і функціонування підприємств загалом. Забезпечення економічної безпеки підприємства стає життєво важливою потребою, одним з базових принципів його функціонування.

До функціональних складових економічної безпеки слід віднести такі: інтелектуально-кадрова, фінансова, техніко-технологічна, нормативно-правова, екологічна, інформаційна, силова та ін. Вони є важливими чинниками в системі економічної безпеки підприємства. Ефективне управління ними може забезпечити стабільність функціонування підприємства та прийнятний рівень прибутковості роботи підприємства. Таке ефективне управління може бути забезпечене тільки на підставі достовірної й оперативної інформації облікової системи підприємства. Одним з елементів управління підприємства, що дає змогу підвищити вірогідність облікової інформації, а отже і економічну безпеку підприємства, є система внутрішнього аудиту, хоча не всі українські підприємства мають такий підрозділ чи посаду внутрішнього аудитора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У промислово розвинених країнах наука про внутрішній аудит та його роль у економічній безпеці

підприємства спирається на надійний фундамент результатів, що накопичувалися протягом багатьох десятиліть. Вплив внутрішнього аудиту на економічну безпеку підприємства висвітлювали в своїх роботах такі фахівці, як М. Бендіков [1], Л. Будович [2], Т. Каменська [5], К. Калінінська [4], Н. Капустін [6], Ю. Майданевич [7], М. Міненко, С. Міхно [8], Філозоп [10], Д. Хома [11] та інші. Проте ряд аспектів проблеми потребують подальшого поглибленого дослідження, зокрема економічна сутність поняття «внутрішній аудит», його цілі, завдання та роль у системі економічної безпеки підприємства. Актуальність теми дослідження зумовлена й необхідністю впровадження внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки у практику українських підприємств.

Цілі дослідження. Дослідити сучасні проблеми внутрішнього аудиту в контексті його впливу на економічну безпеку підприємства та розробити рекомендації щодо їх вирішення.

Методика дослідження. Під час дослідження використовувались загальновідомі методи нормативно-правового дослідження та причинно-наслідкових зв'язків.

Виклад основного матеріалу. Економічна безпека підприємства – це захищеність діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього і внутрішнього середовища, спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до зовнішніх умов без негативних наслідків для підприємства. Крім того, економічна безпека підприємства – найефективніше використання ресурсів, які забезпечують стабільне функціонування підприємства. Н. Капустін [6] визначає економічну безпеку підприємства, як сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів. Бендіков М. [1] розуміє економічну безпеку підприємства, як захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих або непрямих загроз. В. Шликов розглядає економічну безпеку підприємства, як « ... стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і

потенційних джерел небезпеки чи економічних загроз» [9].

У загальному плані економічна безпека підприємства на думку українських та закордонних вчених має такі складові як (рис. 1):

Рис. 1. Складові економічної безпеки підприємства

В процесі управління поточною економічною безпекою важливим елементом її забезпечення є своєчасне реагування керівництва підприємства на отриману інформацію.

Для з'ясування найбільш корисних джерел інформації про негативний вплив на діяльність підприємства експертам було запропоновано оцінити кожне джерело за шкалою значень (рис. 2):

- на практиці це джерело не важливе;

- це джерело дає невелику кількість корисної інформації;
- це джерело дає істотну кількість корисної інформації;
- це джерело дає основну кількість корисної інформації.

Рис. 2. Аналіз корисних джерел інформації про негативний вплив на діяльність підприємства [8]

Як видно з рис. 2, найбільш корисними джерелами є: аналіз документів, відкритих джерел власними контрольними підрозділами, інформатори. Далі йдуть: моніторинг комунікацій, гаряча лінія, інформація від керівництва компанії та підрозділів, інші джерела інформації, інформація із зовнішніх джерел.

Таким чином, забезпечення та постійна підтримка достатнього рівня

економічної безпеки – це складний процес в управлінні підприємством, що потребує розробки механізму безпеки бізнесу та професійних дій щодо його реалізації. Але, не зважаючи на це, для більшості українських підприємств економічна безпека є важливим елементом сучасного менеджменту без реалізації якого неможливо забезпечити стійкий розвиток.

Західна практика аудиту безпеки дозволяє додатково визначити такі елементи як: захист від стихійного лиха та терористичних актів; захист від бюрократичного та не правового впливу з боку державних органів.

Внутрішній аудит, безперечно, поняття не нове, проте реальна необхідність здійснення його на підприємстві була усвідомлена підприємцями в останні десятиліття. По-перше, очевидним є те, що використання системи внутрішнього аудиту може підвищити ефективність управління компанією. По-друге, проблеми великих зарубіжних корпорацій свідчать про те, що зовнішній аудит може давати серйозні збої, внаслідок яких зазнають банкрутства навіть найбільші фірми. По-третє, наявність у компанії хорошого корпоративного управління, одним з невід'ємних ланок якого стає внутрішній аудит, – позитивний сигнал для потенційних інвесторів і кредиторів, що підвищує інвестиційну привабливість компанії. В українській економіці до вищеназваних чинників додається низка інших: бажання власників та менеджменту упорядкувати організаційну структуру, що дозволить істотно економити коштів компанії, можливості виходу на міжнародні ринки капіталу диктують компаніям необхідність створення служб внутрішнього аудиту (наприклад, правила найбільших фондових бірж передбачають наявність у компанії внутрішнього аудиту як обов'язкова умова внесення цінних паперів компанії в котирувальні списки біржі) [11].

Хоча головною метою внутрішнього аудиту є пошук шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства та його структурних підрозділів, однак, внутрішній аудит повинен виконувати роль діагностичного засобу в управлінні господарською діяльністю підприємства.

На думку вітчизняних та зарубіжних вчених [5–7], головною метою

внутрішнього аудиту є:

- 1) удосконалення організації й управління виробництвом, виявлення і мобілізація резервів його зростання;
- 2) удосконалення організації діяльності підприємства;
- 3) запобігання втратам ресурсів і здійснення необхідних змін у середині підприємства;
- 4) допомога управлінському персоналу в підвищенні ефективності виконання його функцій;
- 5) забезпечення задоволення потреб органів управління в частині надання контрольної інформації з різних питань;
- 6) завдання діагностики стану економічної безпеки та визначення можливої рейдерської цікавості підприємства.

До функціональних складових економічної безпеки слід віднести такі: інтелектуально-кадрова, фінансова, техніко-технологічна, нормативно-правова, екологічна, інформаційна, силова та ін. Вони є важливими чинниками в системі економічної безпеки підприємства. Ефективне управління ними може забезпечити стабільність функціонування підприємства та прийнятний рівень прибутковості роботи підприємства. Таке ефективне управління може бути забезпечене тільки на підставі достовірної й оперативної інформації облікової системи підприємства. Одним з елементів управління підприємства, що дає змогу підвищити вірогідність облікової інформації, є система внутрішнього аудиту на підприємстві. Характер аудиту та процедури його проведення будуть різнитися залежно від складових економічної безпеки, щодо яких проводиться відповідний аудит.

Країни з розвинутою ринковою економікою довели, що для того, щоб проводити певну перевірку, необхідно створити спеціальну службу внутрішнього аудиту, працівники якої повинні досконало знати специфіку організації, її організаційно-економічну структуру, структуру управління, об'єкти контролю, коло питань, які повинні бути висвітлені під час перевірок, володіти технікою і методикою проведення перевірок, добре знати законодавчі

й нормативні акти, вміти опрацювати матеріали перевірок, визначати шляхи попередження і ліквідації недоліків та втрат, резерви ефективності усіх видів діяльності підприємства, захищати законні інтереси власників у судових інстанціях [7].

Використання внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства дасть можливість забезпечити та збільшити рівень точності бухгалтерської і фінансової інформації підприємства, здійснювати оперативний контроль над усією виробничо-господарчою діяльністю підприємства. Результати використання внутрішнього аудиту економічної безпеки підприємства є винятково внутрішнім інструментом управління. Таким чином, щоб провести внутрішній аудит принципово різних напрямів, виникає потреба у фахівцях різної кваліфікації та спрямування. Необхідність внутрішнього аудиту може визначатися на підставі затвердженого графіка або одноразово, однак за умов одноразового оцінювання виникає проблема в пошуку фахівців, здатних проводити такий аудит у межах підприємства. У випадку періодично повторюваного аудиту такої проблеми не існує, адже аудиторський відділ може функціонувати на постійній основі. Необхідно зазначити, що практична користь від створення відділу внутрішнього аудиту для кожного окремо взятого підприємства буде різнитися. Створення служби внутрішнього аудиту на малих підприємствах не принесе великої користі, бо ця процедура є доволі витратною (через необхідність мати у своєму складі спеціальних фахівців).

Вважаємо за доцільне, на середніх і великих підприємствах створювати служби внутрішнього аудиту, які можуть дати суттєвий поштовх у системі вдосконалення забезпечення економічної безпеки підприємства.

На думку Л. Будович, внутрішній аудит економічної безпеки підприємства є дієвим інструментом не тільки оцінювання економічної безпеки, а й управління ризиками підприємства загалом. Запобігання загрозам економічній безпеці підприємства означає захист економічних, соціальних та інформаційних інтересів. Таким чином, внутрішній аудит економічної безпеки підприємства стає інструментом економічного менеджменту [2].

Щоб провести внутрішній аудит економічної безпеки підприємства, вважаємо за доцільне встановити таку послідовність дій (табл. 1):

Таблиця 1

Послідовність дій проведення аудиту економічної безпеки

№ з/п	Послідовність дій аудиту	Характеристика
1	Стадії	Основні процедури
2	Підготовча	Вибір об'єкта перевірки; формування команди аудиторів-експертів; визначення обсягу та масштабу внутрішнього аудиту й конкретних строків роботи; затвердження плану та попередньої програми аудиторської перевірки
3	Основна	Ознайомлення з результатами попередньої перевірки; загальний аналіз стану економічної безпеки об'єкта аудиту; реєстрація, збір і перевірка статистичних даних і результатів інструментальних вимірів небезпек і загроз; оцінювання результатів перевірки; складання звіту про результати перевірки за окремими складовими; оцінювання результатів перевірки
4	Завершальна	Узагальнення та документування результатів перевірки; розробка рекомендацій для управлінського персоналу щодо усунення вузьких місць і недоліків у забезпеченні економічної безпеки підприємства

Ми погоджуємося з О. Філозоп [10], що всі дані, отримані під час перевірки, необхідно вносити до робочих документів у процесі здійснення відповідних процедур. На основі цих документів аудитор формує висновок за результатами перевірки. Під час здійснення кожного етапу внутрішнього аудиту необхідно складати робочі документи, оскільки на їх основі складається аудиторський висновок, який є результатом роботи осіб, задіяних у цій перевірці. Перевірка кожного етапу, указанного в програмі внутрішнього аудиту, повинна супроводжуватись документуванням його результатів.

Не зважаючи на те, що на українських підприємствах функціонують інші контрольні структури (ревізійні комісії), організація внутрішнього аудиту є одним з найбільш надійних способів контролю за станом обліку й ефективністю функціонування системи внутрішньогосподарського контролю на підприємстві й може впливати на прийняття рішень про подальшу діяльність установи, її розвиток, виправлення помилок та усунення проблем обліку чи виробничої діяльності.

Внутрішні аудитори також здійснюють подібну роботу, проте існують суттєві розбіжності між внутрішнім аудитом і контрольно-ревізійною роботою. Під час розробки стратегічного плану роботи на рік або на декілька років вперед внутрішні аудитори визначають насамперед основні зони ризику для компанії, а потім розподіляють ресурси часу та фахівців таким чином, щоб найбільш ризиковані сфери діяльності були перевірені в першу чергу. Фахівці контрольно-ревізійних відділів під час розробки плану перевірок звичайно не враховують ризиків підприємства.

Друга значна відмінність між внутрішнім аудитом та контрольно-ревізійною службою – це відповідні методи перевірки. Контрольно-ревізійні служби працюють в основному на підставі даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, з первинними документами, але вони не використовують у своїй діяльності методи, які є необхідною частиною внутрішнього аудиту, наприклад, вивчення виробничих процесів, проведення тестування, анкетування та інтерв'ю з працівниками й керівниками підрозділів з метою досконального розгляду суті проблеми.

На сьогодні в Україні немає єдиної методики щодо створення відділу внутрішнього аудиту на підприємстві та організації його роботи, тому дуже часто існування внутрішнього аудиту на підприємстві є неефективним. Практика показує, що на багатьох українських підприємствах відділ аудиту фактично займається перевітками бухгалтерських помилок чи здійснює суто контролюючі функції. З метою підвищення якості та ефективності внутрішнього аудиту на підприємстві необхідна більш чітка регламентація його повноважень та посилення ролі процесів внутрішнього аудиту в практичному житті підприємства. Важливо не тільки перевіряти бухгалтерський облік з метою попередження помилок та зловживань, а й робити діагностику економічного стану підприємства з тим, щоб керівництво мало можливість корегувати стратегічний розвиток підприємства в межах його економічної безпеки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Чинна облікова

система повністю не задовольняє зростаючі потреби ефективного керування підприємств, стабільності його функціонування та економічної безпеки. Інформація фінансової звітності дозволяє дати лише загальну оцінку фінансового стану підприємства й не може бути використана для обґрунтування управлінських рішень з метою забезпечення економічної безпеки підприємства. У сучасних умовах докорінного реформування відносин власності, організаційно-господарських перетворень перед керівництвом підприємств виникає необхідність прогнозування, оцінки ризиків і створення ефективної системи управління, яка б забезпечувала економічну безпеку підприємства. Внутрішній аудит у сучасних умовах відіграє важливу роль у досягненні як стратегічних, так і оперативних цілей, які спрямовані на підвищення конкурентоспроможності, ефективне управління підприємством, його економічній безпеці.

Внутрішні аудитори допомагають в процесі керівництва підприємством – забезпечують захист від помилок і зловживань, визначають «зони ризику» і можливості усунення майбутніх недоліків або нестач, допомагають ідентифікувати і «посилити» слабкі місця в системах управління і знайти ті принципи управління, які були порушені. Всі ці дії доповнюються обговоренням проблем з вищими органами управління компанії, потреби і пропозиції яких і визначають процедури внутрішнього аудиту (внутрішні аудитори повинні забезпечити керуючих будь-якою інформацією, що стосується компетенції цих фахівців).

Створення ефективної системи внутрішнього аудиту на підприємстві дозволить:

- забезпечити ефективне функціонування, стійкість і максимальний (відповідно до встановлених цілей) розвиток організації в умовах багатопланової конкуренції;
- зберегти і ефективно використовувати ресурси і потенціал підприємства;
- своєчасно виявити і мінімізувати комерційні, фінансові та інші ризики в

управлінні підприємством;

- сформувати адекватну сучасним постійно мінливим умовам господарювання систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, яка дозволяє своєчасно адаптувати функціонування організації до змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі.

Використовуючи внутрішній аудит, підприємство отримує змогу підвищити ефективність організації системи економічної безпеки. Під час створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві необхідно розробляти Положення про внутрішній аудит, у якому зазначати методичні, документальні та організаційні вимоги до проведення аудиту.

За наявності необхідних методичних розробок, нормативно-правової бази, внутрішніх нормативів перевірки та типових форм документів з аудиту організація служби внутрішнього аудиту на підприємстві дасть змогу забезпечити ефективне функціонування, стабільність і відповідний визначеним цілям розвиток підприємства в умовах ринкової конкуренції, зберігати й продуктивно використовувати ресурси та потенціал підприємства, своєчасно виявляти й мінімізувати комерційні, фінансові та інші ризики в управлінні підприємством, сформувати адекватну сучасним умовам господарювання, які постійно змінюються, систему інформаційного забезпечення всіх рівнів управління, що дасть змогу миттєво реагувати на зміни внутрішнього й зовнішнього середовища та своєчасно адаптувати функціонування підприємства до цих змін. Все це сприятиме покращенню економічної безпеки підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бендиков М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) // Консультант директора. – 2010. – № 2.

2. Будович Л. Аудит безопасности предприятия как метод оценки эффективности управления системой безопасности / Л. Будович // Власть. – 2007. – № 2. – С. 47–50.

3. Журавлева Д. Г. Внутрішній аудит: необхідність впровадження в сучасних умовах / Д. Г. Журавлева // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Майбутнє – аудит». – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – С. 270–271.
4. Каліцінська К. О. Роль внутрішнього аудиту в системі економічної безпеки підприємства / К. О. Каліцінська // Серія: Економіка та підприємництво, 2011. – № 3. – С. 136.
5. Каменська Т. Необхідність створення служби внутрішнього аудиту на підприємстві [Електронний ресурс] / Т. Каменська. – Режим доступу : http://www.visnuk.com.ua/article/one/Tetiana_KA5690094.html.
6. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы // Бизнес-информ. – 2009. – № 11–12.
7. Майданевич Ю. П. Проблеми організації внутрішнього аудиту на підприємствах / Ю. П. Майданевич // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – № 1. – С. 250.
8. Міненко М. В., Міхно С. П. Аналіз рівня економічної безпеки що забезпечують служби безпеки в сучасних умовах /М. В. Міненко, С. П. Міхно: Вісник Черкаського університету, серія економічні науки.-2014.-№39 (332).- С.63.
9. Моделювання економічної безпеки: держава, регіон, підприємство / Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. та ін.; За ред. Гейця В.М.: Монографія. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 240 с.
10. Філозоп О. В. Організація процесу внутрішнього аудиту на підприємстві / О. В. Філозоп // Міжнародний збірник наукових праць. – 2009. – № 1. – С. 250.
11. Хома Д.М. Внутрішній аудит у підвищенні ефективності діяльності підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит» / Д.М.Хома. – Тернопіль, 2010. – 21с.